

Oikeusministeriölle

Viite: Lausuntopyyntö 8.4.2008 OM6/021/2007

Asia: Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa, II vaihe

Lausunnon tausta

Oikeusministeriö on pyytänyt lapsiasiavaltuutetun lausuntoa työryhmän ehdotuksesta sähköisen kuulemisen kehittämisestä valtionhallinnossa. Työryhmän tavoitteena on ollut parantaa kansalaisten ja hallinnon välistä vuorovaikutusta päätöksenteon eri vaiheissa. Työryhmä on tehnyt kymmenen toimenpide-ehdotusta.

Oikeusministeriö pyytää kannanottoja erityisesti seuraaviin ehdotuksiin jotka koskevat

- 1) internetpohjaisen osallistumisympäristön mahdollisuuksia aktivoida ihmisiä osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja poliittis-hallinnolliseen päätöksentekoon ja
- 2) erilaisten kumppanuusmallien soveltuvuutta hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyömuotoina.

Lausunto tiivistetysti

Työryhmä on käsitellyt ansiokkaasti ja luovasti erilaisia mahdollisuuksia edistää kansalaisten ja järjestöjen osallistumista ja kuulluksi tulemista valtionhallinnossa. Kaikki työryhmän toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia.

Puutteena kuitenkin pidän sitä, että työryhmä ei käsittele tai arvioi erityisesti lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja ottaa kantaa sähköisesti valtionhallinnossa vireillä oleviin asioihin. YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja perustuslaki kuitenkin velvoittavat edistämään lasten ja nuorten osallistumista ja vaikuttamista. Ehdotan tähän liittyen konkreettisia täydennyksiä työryhmän työhön.

Lapsen oikeuksien näkökulma työryhmän työhön

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on edistää lapsen etua ja oikeuksia yleisellä yhteiskuntapoliittisella tasolla. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, johon Suomi on sitoutunut vuonna 1991. Lapsiasiavaltuutettu arvioi työryhmän ehdotusta lapsen oikeuksien edistämisen näkökulmasta.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteista työryhmän työn kannalta tärkein on 12 artikla, joka koskee lasten osallistumista, vaikuttamista ja kuulluksi tulemista. Artiklan mukaan sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon ikä ja kehitystason mukaisesti. Lisäksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä

koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä. Sopimus tarkoittaa lapsilla kaikkia alle 18-vuotiaita.

Suomen perustuslain 6 § toteaa lapsen oikeuksien sopimuksen antamien lähtökohtien mukaisesti, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Osallistumisen ja vaikuttamisen perustana myös lasten osalta on mahdollisuus saada tietoa asiasta ja siihen liittyvistä päätöksenteon prosesseista lapsen kehitystasoon soveltuvalla tavalla. Lapsen oikeus saada tietoa mielipiteidensä ilmaisemiseksi on myös kirjattu lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaan 13. Lasten ja nuorten osallistuminen ja vaikuttaminen edellyttää useimmiten aikuisen tukea. Aikuisen tehtävä on esimerkiksi koulussa, nuorisotyössä tai järjestöissä kertoa milloin ja missä tilanteessa vaikuttamista ja kannan ilmaisemista tarvitaan, tukea itseilmaisussa etenkin pienempiä lapsia sekä välittää tarpeen mukaan lasten ja nuorten mielipiteitä päättäjille.

Aikuisten niin päättäjien kuin hallinnonkin tulee puolestaan kehittää omia taitojaan olla vuorovaikutuksessa eri ikäisten lasten kanssa.

On hyvä huomioida, että nuorisolaki (8§) edellyttää kuntien kuulevan lapsia ja nuoria heitä koskevissa asioissa. Uusi lastensuojelulaki myös sisältää lasten osallistumisen tavoitteen aiempaa vahvemmin. Perusopetuksen valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet myös kirjaavat selvästi tavoitteen kasvattaa lapsia ja nuoria osallistumiseen yleisesti sekä omassa koulussa ja kotikunnassa. Kuntalaki sisältää velvoitteita kuntalaisten mielipiteiden selvittämisestä ja kuntalaisille tiedottamisesta. Nämä koskevat myös alaikäisiä.

Nämä erillislait eivät suoranaisesti käsittele valtion hallinnon velvollisuuksia tiedottaa lapsille ja nuorille tai selvittää lasten ja nuorten mielipiteitä. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja perustuslain velvoitteet kuitenkin koskevat myös valtionhallintoa. Tähän liittyen hallituksen lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma sisältää tavoitteita lasten osallistumisen ja kuulemisen kehittämisestä sekä päätösten lapsivaikutusten arvioinnista myös valtionhallinnossa.

Työryhmän ehdotusten arviointi lapsinäkökulmasta

Työryhmä on käsitellyt ansiokkaasti ja luovasti erilaisia mahdollisuuksia edistää kansalaisten ja järjestöjen osallistumista ja kuulluksi tuleamista valtionhallinnossa. Kaikki työryhmän toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia.

Puutteena kuitenkin pidän sitä, että työryhmä ei käsittele tai arvioi erityisesti lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja ottaa kantaa sähköisesti valtionhallinnossa vireillä oleviin asioihin.

Useimmilla lapsilla ja nuorilla on sinänsä hyvät valmiudet sähköiseen kuulemiseen ja osallistumiseen, koska he käyttävät aktiivisesti internetpohjaisia ja mobiilipalveluita. Lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien toteutuminen kuitenkin edellyttää erityisiä toimia aikuisilta, päättäjiltä ja viranomaisilta. Tarjottavan tiedon tulee olla lapsille ja nuorille ymmärrettävässä muodossa. Internetissä tietoa osallistumisesta tulisi olla myös niissä ympäristöissä, joissa lapset ja nuoret luontaisesti liikkuvat. Aikuista tarvitaan usein myös tuomaan esille oikea vaikuttamisen ajankohta ja avaamaan päätöksentekoprosessia.

Lisäksi on olemassa pieni ryhmä lapsia ja nuoria, jotka uhkaavat syrjäytyä sähköisestä ympäristöstä, koska he eivät kotona tule tutuksi näiden välineiden kanssa. Koulun merkitys mahdollisuuksien tasoittajana on tässä tärkeä.

Edellä mainitun perusteella ehdotan seuraavia konkreettisia toimenpiteitä:

- internetpohjaisen vuorovaikutteisen, opastavan ja tiedottavan osallistumisympäristön ja perustamisessa otetaan huomioon myös lasten ja nuorten (alle 18-vuotiaiden) tarpeet osallistua ja vaikuttaa (esitys 1 ja 2)
- opetushallinnon ja koulujen sekä lasten järjestöjen ja nuorisotyön tulisi olla tiiviisti mukana sähköisten osallistumismenetelmien kokeilussa lasten ja nuorten näkökulmasta (esitys 3)
- internetissä käytävien kansalaiskeskustelujen seuraamisessa tulee muistaa myös lasten ja nuorten luontaiset keskusteluympäristöt (esitys 8)
- erillisiä lasten ja nuorten kannalta merkittävien lakihankkeiden tai uudistusten kuulemisia ja keskusteluja tulee toteuttaa yhteistyössä oppilaitosten, lasten ja nuorten järjestöjen sekä nuorisotyön toimijoiden kanssa. (esitys 10)

Työryhmä on arvioinut myös viranomaisten asenteita verkko-osallistumiseen sekä yksittäisten kansalaisten yhteydenottoja valtionhallintoon. Tältä osin on hyvä saattaa tietoon, että lapsiasiavaltuutettu on vastaanottanut vuosittain noin 400 – 600 kansalaisten viestiä, joissa he kertovat lapsiin, nuoriin ja perheisiin liittyviä asioita, huolia ja ilmiöitä.

Tässä yhteydessä on tullut selväksi, että sekä valtion että kunnanhallinto on kansalaisten kannalta vaikeasti hahmotettava ja ns. oikeaa osoitetta viesteille ei ole helppo löytää. Valtionhallinnosta paitsi ministeriöiden, myös lääninhallitusten tehtävät palveluiden alueellisena valvojana ovat kansalaisille hyvin huonosti tiedossa. Pidän tärkeänä, että valtion aluehallinnon uudistuksessa muistetaan myös kansalais- ja asiakasnäkökulma. Etenkin oikeusturva- ja valvonta-asioihin keskittyvän valtion aluehallintoviranomaisen tulee aktiivisesti tiedottaa tehtävistään ja osallistua myös tämän työryhmän mietinnössä tarkoitettujen palveluiden kehittämiseen.

Kuntatasolla etenkin sosiaali- ja potilasasiamiesten tehtävistä ja työstä tulee tiedottaa aktiivisemmin myös lapsille ja nuorille.

Jyväskylässä 13.6.2008

Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

Anne Hujala
ylitarkastaja